

Yahudilik ve Hristiyanlıkta tıp

Prof. Dr. İsmail Taşpınar

1994'te Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden mezun oldu. Doktora eğitiminin ardından İtalya'da Dinler ve Kültürleri Araştırma Enstitüsü'nde Hristiyanlığa ve özellikle Katolik inancı ve Doğu Hristiyanlarına dair araştırmalarda bulundu. Doğu dinleri, Yeni Dini hareketler, Reddiyeler ve dinlerde Mistik hareketlere dair çalışmaları da bulunan Taşpınar, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dinler Tarihi Anabilim Dalı Öğretim Üyesidir.

Tanınmanın insanı kendi suretinde yarattığına inanan Yahudi ve Hristiyan gelenekleri, insan sağlığının korunmasına özellikle önem vermiştir. Bu konuda hem Yahudi kutsal kitabı olan Tevrat ve onun tefsiri olan Talmud, hem de Hristiyan kutsal kitabı olan İncil ve onların yorum yetkisini elinde bulunduran Kilisenin açıklamalarında birçok esas belirlenmiştir. Bu eserler incelendiğinde, her iki dinde de tıp ilminin kendisine, onu uygulayacak olan hekime veya doktora gerekli saygının gösterilmesine önem verildiği görülür.

Araştırmanın birinci bölümünde, Yahudiliğin kutsal kitapları olan Eski Ahit ve onun yorumu kabul edilen Talmud literatüründe tıp ve tabiplere dair bilgiler ana hatlarıyla incelenmiştir. Ayrıca Yahudilik tarihinde ortaya çıkan mezheplerin, (Esseniler ve Karailer gibi) tıbbı gösterdikleri ilgi veya karşıt tavra gerekçeleri ile birlikte değerlendirilmiştir.

İkinci bölümde ise Hristiyan kutsal kitabı olan Yeni Ahit'ten özellikle de İncil'den hareketle, Hz. İsa'nın hastalar ve onların tedavilerine dair faaliyetlerinin neler olduğu ele alınmıştır. Ayrıca Hristiyanlık tarihinde Kilisenin tıp ilmine ve onunla bağlantılı olan tıp ahlakına dair görüşleri ve uygulamalarına ana hatlarıyla değerlendirilmiştir. Araştırmanın sonunda genel bir değerlendirme yapılmıştır.

I. Yahudilik ve Tıp

Yahudilikte tıp ve tedavi yöntemleri ile ilgili konulara dair en eski kaynak, Yahudilere göre Hz. Musa'ya verildiğine

inanılan elimizdeki mevcut Tevrat'tır. Tevrat'ta tıptan ve tıbbi uygulamadan ilk bahsedilen yer Tekvin kitabında geçmektedir. Dönemin en meşhur ilim merkezi olan Mısır'da sarayda görevli olan Hz. Yusuf'un babası Hz. Yakup'un vefatı üzerine, cesedinin nakledilmesi için Mısırlı tabiplerden cesedi mumyalamalarını istemesinden bahsedilir: "Ve Yusuf, babasını mumyalamalarını hekim memurlarına emretti ve hekimler İsrail'i (Yakup'u) mumyaladılar. Onun için kırk gün doldu; çünkü mumya etmenin günleri böylece dolar" (Tekvin, 50/2-3) (1).

Hz. Musa ve İsrailoğullarının Mısır'daki ikametlerine dair bilgilerin yer aldığı Tevrat'ta, ülkeyi terk ettikten sonraki hayatlarına dair bilgiler Çıkış kitabında yer almaktadır. Bu kitapta verilen bilgilere göre, Mısırlılardan tabii veya kaza ile meydana gelen bazı hastalıkların nasıl tedavi edileceğine dair bilgi edindikleri anlaşılmaktadır. Mesela kavga esnasında bir kimsenin ayağı veya bedeninin bir uzvu zarar göreceği olursa, onun tedavi ettirilmesi gerektiği emredilmektedir: "Ve eğer adamlar çekişirler, bir adam komşusunu taşla yahut yumrukle vurursa, vurulan ölmez, fakat yatağa düşerse; kalkar ve dışarıda değneği ile gezerse, o zaman ona vuran suçsuz olacaktır. Ancak kaybettiği vaktin bedelini verecek ve onu iyice tedavi ettirecektir" (Çıkış, 21/18-19).

Tevrat'taki bilgiler incelendiğinde, uygulanan tıbbi tedavilerin büyük bir kısmının yaralanmalar ile ilgili olduğu görülmektedir. Diğer yandan Tevrat'ın Çıkış kitabından anlaşıldığı üzere, o dönemde de doğum yaptırılan yetenekli ve tecrübe sahibi ebelerin olduğu da anlaşılmaktadır: "Ve Mısır kralı, birinin

adı Şifra ve öbürünün adı Pua olan İbrani ebelere söyledi: İbrani kadınları için ebelik hizmetini yaptığınız ve onları doğurma iskemlesi üzerinde gördüğünüz zaman, eğer bir erkek çocuksa onu öldürecek-siniz; fakat eğer kız ise o yaşayacaktır" (Çıkış, 1/15-16). Çıkış kitabının Birinci Bab'ında doğum yaptıran ebelerle ilgili yer alan açıklamalar, sadece bununla kalmamaktadır. Yahudi Kutsal Kitabının ilk bölümlerinde yer alan söz konusu kıssanın devamında, hem tıp deontolojisi hem de bu meslek ahlakının metafizik değerlerle irtibatı hakkında detaylı bilgiler yer almaktadır. Öyle ki, görevlerini Allah korkusuyla yerine getiren dönemin İsrailoğullarına mensup doğum uzmanı doktorları olan ebelerin, o dönemde de maddi yönden oldukça iyi bir durumda oldukları, toplumun dikkatini çekecek şekilde "ev bark sahibi oldukları" Tevrat'ta yer alan pasajlardan anlaşılmaktadır: "Fakat ebeler Allah'tan korkarlardı ve Mısır kralının kendilerine emrettiğine göre yapmadılar ve erkek çocukları sağ bıraktılar. Ve Mısır kralı, ebeleri çağırıp onlara dedi: Niçin bu şeyi yaptınız ve erkek çocukları sağ bıraktınız? Ve ebeler Firavun'a dediler: Çünkü İbrani kadınları Mısırlı kadınlar gibi değildirler. Çünkü onlar canlıdır ve ebe onların yanına gelmeden evvel doğuruyorlar. Ve Allah ebelere iyilik etti ve kavim çoğaldı ve ziyadesiyle kuvvetlendiler. Ve vaki oldu ki, ebeler Allah'tan korktuklarından onları ev bark sahibi etti" (Çıkış, 1/17-21). Tıp bilgisinin İsrailoğullarına gönderilen peygamberler döneminde de çok yaygın olduğu görülmektedir. Yahudi Kutsal Kitabında söz konusu tabiplerin büyük bir kısmını peygamberlerin teşkil ettiği görülmektedir (2). Peygamberler sadece iç hastalıklar değil, aynı zamanda ruhi

ve psikolojik hastalıkların tedavisinde de görev almaktaydılar.

Yahudilikte, sağlığın korunması ve hastalıklardan uzak durulması özellikle tavsiye edilen ve uygulanması için tedbirler alınan bir konudur. Buna göre, Tevrat'ta sağlığın önemi ve sağlığın korunması ile ilgili ritüel ve uygulamalara önem verilmekte, bunların uygulanması belli kurallara bağlanmaktadır. Mesela Levililer kitabında, hastalıkların (mesela cüzzam hastalığının) başkalarına bulaşmaması için hastaların öncelikle hastalıklarını gizlememeleri istenmektedir. Hatta herkesin bilip gerekli tedbiri alması için bu durumun ilan edilmesi istenmektedir. Tevrat'ta aynı şekilde hastalığın bulaşıcı olma ihtimaline karşı, hastaya dokunulması yasaklanmakta ve hastanın başkaları ile temasta olmasını engellemek için belli bir müddet karantinaya alınmasına dair detaylı tavsiyeler yer almaktadır: "Ve kendisinde cüzzam hastalığı olan adamın esvabı yırtılacak ve saçları çözülecek, üst dudağını kapayıp murdar, murdar diye bağırarak, hastalık kendisinde devam ettiği bütün günlerde murdar olacaktır. Murdardır; yalnız başına oturacaktır, meskeni ordugâhın dışarısında olacaktır" (Levililer, 13/45-46).

Tevrat'ta ayrıca bulaşıcı hastalığa sahip

olduğu tahmin edilen hastaların kullandıkları her türlü eşyanın kısa zamanda enterne edilmesi emredilmektedir. Gene bu eşyaların derhal İsrailoğulları arasında hekimlik ve tabiplik görevini de yerine getiren bir kâhine gösterilmesi istenmektedir. Hastalarla ilgili alınacak tedbirler ve eşyalara uygulanacak olan kurallar kâhinin tavsiyeleri doğrultusunda olacaktır. Yahudi Kutsal Kitabının Levililer kısmında yer alan bilgilere göre dönemin doktoru olan kâhin, hastanın şiddeti ve durumunu tespit etmek için hem hastayı hem de eşyalarını yedi gün enterne edildikten sonra tekrar kontrol edecektir. Şayet eşyalarda hastalığın izlerinin arttığını görürse, eşyaların derhal ateşte yakılarak imha edileceği belirtilmektedir. Şayet hastalığın eksildiği tespit edilecek olursa, bu defa emin olmak için yedi gün daha gözetim altında tutulacaktır. Tevrat, özellikle o dönemde yaygın olan ve tehlikeli kabul edilen cüzzam hastalığının tedavisi ile ilgili ne tür bir prosedür takip edileceğine dair uzun açıklamalarda bulunmakta ve bunu İsrailoğullarından uyması istenilen kesin kurallara bağlamaktadır (Levililer, 13/47-59).

Yahudi Kutsal Kitabı, temizlik konusunda özellikle ellerin yıkanmasına önem vermektedir. Her türlü eşya ile temas halinde

Bir Yahudi mezhebi olmakla birlikte Talmud'u ve geleneksel Rabbanî Yahudiliğin kaynaklarını reddeden Karaîlik, her türlü hekime başvurmayı reddetmektedir. Bunun, Tevrat'ta yer alan ilahi emre aykırı bir davranış olacağını kabul eder. Karaîler'e göre, hasta olan kişi hastalığı bir imtihan olarak görmek ve çekeceği ağrılara sabretmekle yükümlüdür. Tedavi için doktora başvurmak, hastalığın da şifanın da sahibi olan Tanrı'ya ve onun koymuş olduğu ilkeye muhalefet etmektir.

Hz. İsa, özellikle hastalara karşı merhametle davranılması gerektiği üzerinde birçok defa önemle durmaktadır. Öyle ki, her ne kadar Yahudilerin gözünde Samiriyeli sapkın biri olarak görülse de Kohen ve Levili'nin aksine bir yaralının tedavisi ile ilgilenmesi ve ona merhamet edip iyileşmesi için gerekli tedaviyi ve yardımı yapması, onun Allah'ın gözünde makbul bir kul olmasına ve ahirette ebedi hayatı elde etmesine yetecektir.

olan bir uzuv olarak ellerin temiz tutulması, kişinin sağlıklı kalmasını sağlayacak önemli bir koruyucu tıp uygulaması olarak kabul edilmektedir. Özellikle kadavraya elleri ile dokunanların derhal ellerini su ile yıkaması istenmektedir. Belli bir ritüel ile "murdar olandan kurtulma" şeklinde yapılması şartına bağlamak suretiyle bu konudaki hassasiyete vurgu yapılmaktadır. Bu kuralı uygulamayana ise toplumdaki İsrailoğullarından tecrit edilme ve kovulma cezası verileceği belirtilmektedir. Kişi temizlenene kadar bu hükmün değişmeyeceği özellikle vurgulanmaktadır. Ayrıca kirli olan kişiye temas edenlerin de aynı hükme tabi tutulacağı belirtilmek suretiyle, hastalık ile kirlilik/temizlik arasındaki yakın ilişki üzerinde özellikle durulmaktadır. Bu konuda Tevrat'ın Sayılar bölümünde şöyle denmektedir: "Herhangi bir insan ölüsüne dokunan yedi gün murdar olacaktır. Üçüncü ve yedinci günde kendini ondan temizleyecek ve temiz olacaktır. Fakat üçüncü ve yedinci günde kendini temizlemezse temiz olmayacaktır. Bir ölüye dokunan ve kendini temizlemeyen adam Rabbin meskenini murdar eder ve o can İsrail'den atılacaktır. Murdarlık suyu onun üzerine serpilmediği için murdar olacaktır; onun murdarlığı kendisindedir" (Sayılar, 19/11-22).

Tevrat'ın son bölümünü teşkil eden Tesniye bölümünde, koruyucu hekimliğe dair önemli tespitlerde bulunmaktadır. Buna göre; insan dışkısının sebep olacağı kirlilik ve hastalıklardan korunmak için insanların yaşadığı ortamın dışında bir yerde tuvalet ihtiyacının giderilebileceği bir yerin olması gerektiği emredilmektedir. Bunun için silahlarla birlikte kişinin yanında bir de kazma aletinin olması gerektiği belirtilmektedir. Buna göre, dışkının yapılacağı yere önceden bir çukurun kazılması ve ihtiyacın giderilmesinden sonra çukurun tekrar toprakla kapatılması istenmektedir: "Ve ordugâhın dışarısında bir yerin olacak ve oraya (tuvalet) çıkacaksın ve silahların arasında bir kazık olacak ve vaki olacak ki dışarıda oturduğun zaman onunla kazacaksın ve dönüp senden çıkanı örteceksin" (Tesniye, 23/12-14).

Tabiplere başvurulması ve tabiplerin hastalıklara müdahale ettiklerine dair bilgilere daha çok Babil Sürgününden sonraki dönemlerde rastlandığını burada belirtmek lazım. Bunu da, İbranilerin Babil medeniyeti ile karşılaşmalarının tıp alanındaki etkileri olarak görmek mümkündür. İsrailoğullarının Babil

Sürgünü sonrası dönemde tıp ilmine olan rağbetleri o kadar ileri gitmiştir ki, mistik bir Yahudi dini hareketi olan ve Filistin'in Ölü Deniz (Lut Gölü) kıyısında yer alan Kumran bölgesinde yaşadığı kabul edilen Esseniler cemaatinin temel iki uğraşları olduğu nakledilmektedir. Bunlardan biri Tevrat tedrisi, diğeri tıp ilmiyle meşguliyettir. Bu anlamda, onların hastaların tedavisi için bitki köklerinden hareketle çeşitli ilaçlar geliştirdikleri ve hastaları iyileştirdikleri kaynaklarda zikredilmektedir (3). Nitekim Yahudi filozofu Philo'nun (M.Ö. 20 - M.S. 50) ve Yahudi tarihçi Flavius Josephus'un (M.Ö.37-100) eserlerinde özellikle Esseniler'in şifa dağıtma (*therapeutes*) özelliklerine dair çeşitli bilgiler aktarılmaktadır. Esseniler, yaşlı ve kimsesizlerin bakımını hiçbir karşılık beklemeden üstlenmekte idiler (4).

Tıbbın ve tabiplerin Yahudi kaynaklarında ve Yahudilik tarihinde bu kadar önemli bir yer işgal etmiş olmasının etkisiyle sonraki dönemlere ait kutsal metinlerde de bu ilme rağbet ve teşvik olduğu görülmektedir. Bu kaynaklarda, tıp ilminin yüceliğine ve önemine dair çeşitli açıklamalara yer verilmektedir. Bu konuda özellikle Talmud rivayetlerinde tıp ilminin önemine ilişkin dönemin Yahudi bilgini olan Rabbanilere ait sözler nakledilmektedir. Mesela doktoru olmayan şehirde din âlimlerinin hatta talebelerinin ikametini yasaklamıştır: "*Din bilgilerin yetiştirdiği bir talebe, doktoru olmayan bir şehirde ikamet etmemelidir*" (Sanhedrin, 17b.) (5).

Yahudi din âlimleri olan Rabbaniler, böyle bir tedbiri özellikle hastalandıklarının tedavisi geciktğinde Tevrat'la meşgul olmalarına ara vermeleri gerekeceği endişesiyle almışlardır. Hatta daha da ileri giderek, doktorun olmadığı bir şehirde oturmayı genel olarak doğru bulmadıklarını ifade etmişlerdir: "*Doktorun olmadığı bir şehirde oturmak kesinlikle yasaktır*" (Kiddouchin, 66d) (6). Oysa yine bir Yahudi mezhebi olmakla birlikte Talmud'u ve geleneksel Rabbanî Yahudiliğin kaynaklarını reddeden Karaîlik, her türlü hekime başvurmayı reddetmektedir. Karaîlik, bunun Tevrat'ta yer alan ilahi emre aykırı bir davranış olacağını kabul eder. Karaîler'e göre hasta olan kişi, hastalığı bir imtihan olarak görmek ve çekeceği ağrılara sabretmekle yükümlüdür. Tedavi için doktora başvurmak, hastalığın da şifanın da sahibi olan Tanrı'ya ve onun koymuş olduğu ilkeye muhalefet etmektir. Karaîler, Tevrat'ın Çıkış kitabında yer alan şu sözü kendilerine düstur edinmektedirler: "*Orada Rab onlar için bir kural koydu, hepsini sınadı. Tanrınız Rab bin sözünü dikkatle dinler, gözümde doğru olanı yapar, buyruklarına kulak verir, bütün kurallarına uyarmanız Mısırlılara verdiğim hastalıkların hiçbirini*

size vermeyeceğim dedi. Çünkü size şifa veren Rab benim" (Çıkış, 15/25-26).

Tıp ilminin, başta Tevrat olmak üzere Yahudi kutsal metinlerindeki önemi ve Yahudi tarihinde kendisine gösterilen rağbete rağmen Talmud metninde, tıp ilmine değil de bu ilmi uygulayan tabiplere dair onları pek de iyi bir akibetin beklemediği özellikle vurgulanmaktadır. Bu durum, bazı tabiplerin dönemin şartlarına göre sahip oldukları ilmi, bir şükür vesilesi olarak değerlendirmek yerine dünyevi işlerinde hakkaniyetten ayrılmalarına sebep olacak bir ayrıcalık ve kötü niyetli kullanımından şikâyet edildiği şeklinde anlamak daha doğru olacaktır. Talmud'da mesleklerin iyi olanları ve kötü olanları sayılırken şöyle denmektedir: "*Bir kimse, oğluna kadınlarla birlikte icra edeceği bir meslek öğretmemeli. Bir kimse, oğluna temiz ve rahatça yapacağı bir meslek öğretmelidir. Bir kimse oğluna merkep ve deve sürücülüğü, denizciliği, berberliği, çobanlığı veya küçük esnafılığı öğretmemelidir. Çünkü bunlar kişiyi hırsızlığa sevk eder. Başka bir Rabbi ise şöyle bir eklemede bulunmuştur: Merkep sürücülerinin çoğu terbiyesizdir, deve sürücülerinin çoğu dürüsttür, denizcilerin çoğu dindardır, tabiplerin en iyileri cehennemliktir, kasapların en iyisi bile Amalek'in (Tekvin, 36/12) dostudur*" (Kiddouchin, 82a-82b) (7).

Talmud yorumcularına göre, doktorların halk arasında böyle bir kötü şöhrete sahip olmaları, onların paragöz olmaları ve hatırı sayılır yüksek miktarda ödeme yapmayan hastalarla ilgilenmemelerinden ve gereken ilgiyi göstermemelerinden ileri gelmektedir. Bir sonraki açıklamada ise doktorların mesleklerine kendilerini o kadar çok kaptırmaları nedeniyle halkın idaresi ile ilgili görev almalarının sakıncasına dikkat çekilmekte ve şöyle denmektedir: "*Yöneticisi bir doktor olan şehirde kesinlikle ikamet etme!*" (Pesahim, 113a.) (8).

Hem Yahudi kutsal kitabında hem de onun tefsiri olan Talmud'da tıp ilmine ve tabiplere her ne kadar önem verilse de insanların onlara işinin düşmesi istenilmeyen bir durumdur. Talmud'da, insanların sağlıklarını koruması ve doktorların eline düşmemeleri için bol sadaka vermeleri gerektiği belirtilerek, az sadakanın doktorlara ve tedaviye harcanacak büyük miktardaki masraftan insanları koruyacağı hatırlatılmaktadır: "*Sadaka için açılmayan kapı, doktor için açılır*" (Cantique Rabbah, 6, 11) (9).

Her halükârda, Yahudi bilgeliği ve Yahudi kutsal kitabının önemli bir metni kabul edilen Siracide'de, tabiplerin insanlara yaptığı iyiliğin kıymetinin bilinmesi ve onlara layık oldukları hürmeti göstermek gerektiği açıkça ifade edilmektedir.

Tabiplerin hazırladıkları ilaçların ne kadar önemli olduğu, onların vermiş olduğu şifa ile insanların sağlığına kavuştukları övülmektedir. Ancak onların da şifayı Allah'tan beklediğini ve O'ndan yardım istediklerine işaret edilir. Bu nedenle, her ne kadar hekimler şifa vermek için gayret etseler de bir kimsenin hekimin elinde ölmesi, belki de Tanrı'nın gözünde kötü olmasının bir sonucudur. Siracide kitabının 38. bölümünün önemli bir kısmı hekimlerin kıymeti, durumu ve şifa kaynağının önemli bir aracı unsuru olmaları üzerinde durmaktadır: "*Hekimi onurlandır, sana yaptığı hizmetler karşılığında hakkı olan onuru ona ver. Çünkü hekimi yaratan Tanrı'dır. Şifa veren yüce Tanrı'dır, tıpkı bir kralın armağan vermesi gibi. Hekimin bilgisi onun başını dik tutmasına neden olur. Krallar ondan korkar, ona saygı duyar. Tanrı yeryüzünde ilaçları var etmiştir, akıllı adam bu ilaçları küçümsemez. O, şifa vermek ve acıyı dindirmek için ilaçlar kullanır, kimyacı ilaçlardan bir karışım oluşturur. Böylece onun etkinlikleri sonsuzdur, onun sayesinde sağlık tüm dünyada yayılır. Ondan sonra hekime güven. Tanrı onu da yarattı. Hekim seni bırakıp gitmesin; çünkü ona gereksinmen var. Kimi kez başarı onların elindedir; çünkü hekimler de Tanrı'ya yalvarıp onun lütfuyla acıyı dindirmeyi, şifa vermeyi ve yaşam kurtarmayı ondan rica ederler. Bir insan onu yaratanın gözünde günah işlemişse hekim onu tedavi ederken ölmesi yerinde olur*" (Siracide, 38/1-15) (10).

Tabiplerin uygulayacağı tedavilerin bir vesile olduğu, şifayı verenin ise sadece Tanrı olduğu inancı, Yahudi tıp bilgini ve tabipler arasında daima hatırlanması gereken bir ilke olmuştur. Nitekim 12. yüzyılda Endülüslü Yahudi bir hekim ve önemli bir filozof olan Musa bin Meymun (Maimonides, 1138-1204), bugüne kadar dindar Yahudi tabiplerin tedaviye başlamadan önce okudukları, günümüzde dahi Yahudi doktorların muayenehanesinde asılı olan *Tefilat Ha-Rofeh* (Doktorun Duası) adlı meşhur bir dua kaleme almış ve bu duada görevini icra ederken Allah'ın yardımına olan ihtiyacını dile getirmiştir (11).

II. Hristiyanlık ve Tıp

Yahudiliğin bir devamı mahiyetinde olan Hristiyanlık, özellikle Hz. İsa'nın tebliğinin yer aldığı inanan İncil'deki yeni öğretiyeye göre kendini yeni bir din olarak tanımlamıştır. Hristiyan cemaatini oluşturan Kiliseler ve ilahiyat bilgini, İncil'de yer alan ifadelerle göre hayatlarına anlam vermeye, davranışlarını ona göre düzenlemeye ve ahlaki esaslarını orada yer alan esaslara göre tespit etmeye dikkat etmektedirler. İncil'de, hem Hz. İsa'nın hem de havariler ve inananların hastalık ve onun tedavisine yönelik tıbbi

Hem Yahudilik hem de Hristiyanlık, tıp ilmini insanlığın vazgeçilmez bir ihtiyacı ve uygulaması olarak görmüştür. Bununla beraber her iki din de tıp ilmini kendi başına insanlara şifa veren bir ilim olarak görmemiş, onun sadece Tanrı'nın vereceği şifanın bir aracı olduğunu kabul etmişlerdir. Bazen Tanrı'nın şifa kaynağı oluşuna dair inanç o kadar ileri götürülmüştür ki, her iki dine mensup bazı mezhepler ve hareketler, hastaların iyileşmek için bir hekime başvurmasını doğru bulmamışlardır.

uygulamalarına dair önemli bilgiler yer almaktadır.

Hz. İsa, özellikle hastalara karşı merhametle davranılması gerektiği üzerinde birçok defa önemle durmaktadır. Öyle ki, her ne kadar Yahudilerin gözünde Samiriyeli sapkın biri olarak görülse de Kohen ve Levili'nin aksine bir yaralının tedavisi ile ilgilenmesi ve ona merhamet edip iyileşmesi için gerekli tedaviyi ve yardımı yapması, onun Allah'ın gözünde makbul bir kul olmasına ve ahirette ebedi hayatı elde etmesine yetecektir. Hz. İsa, bunu çok meşhur bir meselle şu şekilde açıklamaktadır: *"İsa şöyle cevap verdi: "Adamın biri Kudüs'ten Eriha'ya inerken haydutların eline düşmüş. Onu soyup dövmüşler ve yarı ölü halde bırakıp gitmişler. Bir rastlantı olarak o yoldan bir kâhin geçiyormuş. Adamı görünce yolun öbür tarafından geçip gitmiş. Bir Levi de o yere varıp adamı görünce aynı şekilde geçip gitmiş. O yoldan geçen bir Samiriyeli ise adamın bulunduğu yere gelip onu görünce yüreği sızlamış. Adamın yanına gitmiş, yaralarının üzerine yağ ve şarap dökerek onları sarmış. Sonra adamı kendi hayvanına bindirip bir hana götürmüş ve onunla ilgilenmiş. Ertesi gün iki dinar çıkararak hancıya vermiş. "Ona iyi bak" demiş, "bundan fazla ne harcaysan,*

dönüşümde sana öderim." "Sence bu üç kişiden hangisi haydutlar arasına düşen adama komşu gibi davranmış?" Tevrat uzmanı, "Ona acıyıp yardım eden" dedi. İsa ona, "Git, sen de öyle yap" dedi" (Luka, 10/25-37).

İncil'de verilen bilgiye göre, Hz. İsa'nın en önemli mucizeleri hastaların tedavisi ile ilgilidir. Bu hastalıkların bir kısmı doğrudan bedenle ilgili, bir kısmı ise ruhi yani psikolojiktir. Buna göre Luka İncilinde nakledilen bir haberde şöyle denmektedir: *"Hz. İsa bir defasında havrada vaaz verirken kendisine cinin musallat olduğunu anladığı bir kimsenin bağırdığını görünce adama doğru "Sus, çık o adamdan!" diyerek cini azarladı. Cin, herkesin önünde adamı yere yıktıktan sonra ona hiç zarar vermeden içinden çıktı" (Luka, 4/31-37).* Yine bir defasında Hz. İsa'nın hasta yatağında ateşli bir vaziyette yatmakta olan kadını tedavi ettiği ve iyileşen kadının kalkıp kendilerine hizmet ettiği nakledilmektedir (Luka, 4/38-39). Bu minval üzere Hz. İsa, kendisine getirilen birçok hastayı üzerlerine ellerini koyarak iyileştirmiştir. Hatta bu tedavi edici hareketini görüp ona "Sen Allah'ın oğlusun" diyenleri ise azarlar ve o şekilde konuşmalarına izin vermez (Luka, 4/40-41). Hz. İsa'nın tedavi ettiği en önemli hastalıklardan biri cüzzam hastalığıdır. Toplumun bulaşmasından çok endişe ettiği bu hastalığa yakalanmış olan birçok cüzzamlyı Hz. İsa'nın tedavi ettiği nakledilmektedir (Markos, 1/40-44). Bu haberi duyan birçok cüzzam hastası, şifa bulmak için akın akın Hz. İsa'nın olduğu yere geliyordu ve o da onları tedavi ediyordu. Hz. İsa, hastaların yoğunluğu nedeniyle rahat ibadet edebilmek için تنها ve ıssız yerlere çekiliyor ve ibadetle meşgul oluyordu (Luka, 5/15-16). Bazen ise kendisine getirilen veya kendisinin ziyaret ettiği felçlileri iyileştiriyordu (Matta, 8/5-13). Yine bir defasında, on iki yıldır kanaması olan (*hemorragies*) bir kadının Hz. İsa vasıtasıyla şifa bulduğu Markos İncilinde nakledilmektedir (Markos, 5/25-34). Aynı şekilde kendisine tedavi olmak için gelen kör, sağır ve dilsizleri tedavi ettiği de yine İncil'de belirtilmektedir (Matta, 9/27-30, 32-33, 12-22). Bir defasında ise bir epilepsi hastalığına yakalanmış bir çocuğu iyileştirmiştir (Markos, 9/14-29). İncil'de nakledildiğine göre Hz. İsa, bedenlerdeki eksik veya deformasyona uğramış uzuvları olanları ve vücudu su toplamış bir hastayı da tedavi etmiştir (Luka, 13/10-16, 14/1-4, 22/50-51). Hz. İsa'nın bunların dışında da birçok farklı hastalığı bizzat veya havarileri vasıtasıyla tedavi ettiği nakledilmektedir (Matta, 4/23, 15/30, 19/2, 21/14).

İncil'de nakledildiğine göre, hastaların tedavisi için genellikle zeytinyağı, kokulu

reçine veya pelesenk, yıkanma, termal hamam kürü, yakı gibi ilaç ve yöntemler kullanıldığı belirtilmektedir. Her halükarda, Hristiyanlıkta hastaları iyileştirenin Tanrı olduğu ve Hz. İsa'nın sadece bu kudretin ortaya çıkmasını sağlayan bir aracı varlık olduğu kabul edilmektedir. Her ne kadar bazı insanlar, Tanrı'nın adını kullanarak ve İsa Mesih'in adını zikrederek sihir ve büyü gibi "tedavi yöntemleri"ni kullanmak istese de Kilise, putperest uygulamaların karışacağı endişesiyle buna izin vermemiştir. Her ne kadar ilk dönem Kilise ilahiyatçılarından Tatien gibi bazıları tıbbi tedaviye başvurmayı "iman eksikliği" şeklinde yorumlamış olsa da İskenderiyeli Clement gibi çoğu ilahiyatçı bunun gerekip gerekmediği üzerinde durmuştur. Bununla beraber Kilise, insanların bazı azizlerden ve onların kutsal eşyalarından medet ummalarına dokunmamıştır. Reform hareketini destekleyen Protestanlar tarafından Kilisenin bu tutumu eleştirilmiştir. Şifanın tıbbi tedavide aranması gerektiği özellikle vurgulanmıştır (12).

Hz. İsa'nın yukarıda değinilen tavsiyeleri ve uygulamalarının Hristiyanlık tarihinde önemli bir etkisi olmuştur. Hz. İsa döneminde tıp ilminin ve tedavinin önemine ve yaygınlığına dair İncil'de birçok atfın yer aldığına daha önce değinmiştik (Markos, 5/26). Bu çerçevede, Hristiyanlığın Hz. İsa'dan sonra en önemli siması kabul edilen Pavlus'un, öğrencisi ve İncil yazarı olan Luka'yı tanıtırken "Sevgili hekimim Luka" ifadesini kullanarak onun hekim olduğuna özellikle vurgu yaptığı görülmektedir. Bu da o dönemde tıbbın ne kadar saygın bir meslek olduğunu göstermektedir (Koloseliler'e Mektup, 4/14). Kilise, kendi doktrini içerisinde her zaman bir bilim olarak tıbbı ve tabipleri yüceltmiş ve bu minval üzere Hz. İsa'yı "büyük tabip" olarak isimlendirmiştir. Hipokrat yemini üzere yapılan tıbbi uygulamaları desteklemiş olan Kilise, her halükârda tıbbi tedaviyi de "kurtuluş tarihi" çerçevesinde ele almış ve yorumlamıştır. Saint Augustine'e göre sağlığın kaynağı ilahi kaynaklı "iyi" olandır, hastalığın kaynağı ise "kötü" olan asli günahın sonucudur. Bu nedenle, hekimin görevini yapıp hastayla ilgilenmesi ve iyileştirmesi Tanrı'nın günah üzerindeki zaferi olarak görülmektedir. Bunun dışında Kilise, tıbbın uygulanması konusunda herhangi bir müdahalede bulunmamıştır. Kilise, var olan hekimlik yemininin başına "Tanrı'nın ve İsa Mesih'in Kutsaması" nı dileme dışında, hekimin görev ve sorumlulukları konusunda Hipokrat yemininde belirtilenin aynısını kabul etmiştir. Bununla beraber, Kilisenin tıpta yapmış olduğu en önemli devrimin, "haç üzerinde ıstırap çeken Mesih'e benzetmek suretiyle" önceliği hastaya vermesi olduğu söylenebilir. Buna göre hastayı tedavi etmeye çalışmanın gerçekte İsa Mesih'in acılarını dindirmeye çalışmak,

hasta ile yakından ilgilenmenin de haçtan indirilen ve yaralar içerisinde olan İsa Mesih'le ilgilenmek anlamına geldiği kabul edilmiştir. Buna göre hekimlerin hastayla ilgilenmemesi, ona kötü davranması, gereksiz yere hastayı riske atması, özellikle fakir hastaların üzerinde deney yapması, hekimin günahkâr olduğunun bir göstergesi kabul edilir. Ayrıca IV. Latran Konsili, hekimlerin her yıl mesleklerini hakkıyla yaptıklarını -ve yeteneklerini kaybettiklerinde bunu dile getirmelerini sağlamak üzere- itiraf etme zorunluluğunu getirmiştir. Hristiyan hekimlerin, şifalı olacağını iddia ederek Kilise tarafından yasaklanmış olan uygulamaları -mesela, mecbur olan orucun tutulmamasını, gayri-i meşru ilişkiyi, sihir veya büyüye başvurulmasını- hastalara tavsiye etmeleri kesinlikle yasaklanmıştır (13).

Hz. İsa'nın İncil'de anlatıldığı üzere hastalara karşı merhametli davranması ve şifa dağıtıcı özelliği Hristiyan tabipler için örnek teşkil etmiş ve bu ilimde söz sahibi olmak için gayret sarf etmişlerdir. Mesela Cundişâpûr, İslam öncesi dönemde ve Müslümanların hâkimiyetine girdikten sonra hem Emeviler hem de özellikle Abbasiler döneminde birçok Nestûrî Hristiyan tabibin yetiştiği bir ilim şehri olarak hizmet vermiştir (14). Hristiyan Nestûrî tabiplerin İslam dünyasındaki etkin hizmetleri 11. yüzyıla kadar devam etmiştir (15). Günümüzde Hristiyanların tıp konusuna ilgili en çok üzerinde durdukları mesele, tıp ahlakı ya da biyoetik ile ilgili konulardır (16).

Sonuç

Hem Yahudilik hem de Hristiyanlık, tıp ilmini insanlığın vazgeçilmez bir ihtiyacı ve uygulaması olarak görmüştür. Bununla beraber, her iki din de tıp ilmini kendi başına insanlara şifa veren bir ilim olarak görmemiş, onu sadece Tanrı'nın vereceği şifanın bir aracı olduğunu kabul etmişlerdir. Bazen Tanrı'nın şifa kaynağı oluşuna dair inanç o kadar ileri götürülmüştür ki her iki dine mensup bazı mezhepler ve hareketler, hastaların iyileşmek için bir hekime başvurmasını doğru bulmamışlardır. Bununla beraber, hem Yahudiliğin hem de Hristiyanlığın ana gövdesini oluşturan ilahiyatlar, şifanın Tanrı tarafından olduğunu kabul etseler dahi hastaların hekime başvurmalarını teşvik etmişlerdir.

Tıbbın ilahiyatla ilişkisi tarihinde en önemli dönüm noktası, Hristiyanlığın hastayı haça gerilmiş ve ızdırap çeken İsa Mesih'e benzetmiş olmasıdır denebilir. Bu yaklaşımın, hekimin hastayla münasebetinde takınacağı tavır ve uygulayacağı yöntemleri belirlemede önemli bir kriter olduğu anlaşılmaktadır.

Kaynaklar

- 1) Komisyon, (1996). *Kitabı Mukaddes Eski ve Yeni Ahit*. İstanbul: Kitabı Mukaddes Şirketi: s. 55. Araştırmada, bundan sonra *Kitab-ı Mukaddes'ten yapılacak olan atıflar için bu kaynak kullanılacaktır*.
- 2) Bost, J. A. (1865). *Dictionnaire de la Bible ou Concordance Raisonné des Saintes Ecritures*. Paris: s: 548-549.

- 3) Bost, J. A. (1865). *Dictionnaire de la Bible ou Concordance Raisonné des Saintes Ecritures*. Paris: s: 549.

- 4) Kottek, S. (2011). *Histoire des Sciences Médicales*, Paris: cilt: 45, sayı:4, s. 315-320.

- 5) Cohen, A. (1991). *Le Talmud*, (Jacques Marty, Çev.). Paris: Payot. s: 300.

- 6) Cohen, A. (1991). *Le Talmud*, (Jacques Marty, Çev.). Paris: Payot. s: 300.

- 7) Jacob, I. S. I. H. (1982). *Ein Yaakov Aggadoth du Talmud de Babylone*. (Arlotte Elkaim-Sartre Çev.). Paris: Verdier s. 855.

- 8) Cohen, A. (1991). *Le Talmud*, (Jacques Marty, Çev.). Paris: Payot. s: 300.

- 9) Cohen, A. (1991). *Le Talmud*, (Jacques Marty, Çev.). Paris: Payot. s: 279.

- 10) Komisyon (2003). *Kutsal Kitap ve Deuterokanonik Kitaplar*, İstanbul: Kitabı Mukaddes Şirketi: s. 138.

- 11) Talmud, J. (2016). *L'Exercice Clinique au Quotidien, de Moïse, L'Espagnol*. departementinformationmedicale.com/wpcontent/uploads/2014/05/Ma%C3%AFmonide-pr%C3%A9curseur-de-la-m%C3%A9decine-psychosomatique-Soc-Fr-Hist-M%C3%A9decine.doc.

- 12) Lacoste, J.-Y. (2002). *Dictionnaire Critique de Théologie*. Paris s. 722.

- 13) Lacoste, J.-Y. (2002). *Dictionnaire Critique de Théologie*. Paris s. 722.

- 14) Abû'l-Farac (Bar Hebraeus), Gregory (1999). *Abû'l-Farac Tarihi*. (Ö. R. Doğrul, Çev.). Ankara: Türk Tarih Kurumu c:1, s: 202.

- 15) Öztürk, L. (1998). *İslam Toplumunda Hristiyanlar*. İstanbul: İz Yayıncılık s: 414-417.

- 16) Frydman, C. (2000). *Encyclopédie des Religions*. Paris: Bayard c:2, s: 1855-1862.